

Recensioner

Lynn S. Chancer & Beverly Xaviera Watkins, *Sociala positioner: en översikt*. Lund: Studentlitteratur, 2009

Sociala positioner – en översikt, är en översättning av Lynn S. Chancers och Beverly Xaviera Watkins bok *Gender, Race, and Class – An overview*. Boken tillkom efter att Chancer utformat kursen ”Gender, Race, and Class”, som hon under 1900-talet undervisade på tillsammans med Watkins.

Inledningsvis beskriver Chancer hur reaktionerna, både från inspirerade studenter och skeptiska kollegor, fungerat som en särskild drivkraft till boken. Chancer och Watkins argumenterar dels för genus-, ras- och klassfrågornas sociologiska relevans, dels för vikten av att analysera de inbördes relationerna mellan dessa tre dimensioner. Författarnas vetenskapliga ambition handlar om att utforska olika sätt att analysera genus, ras och klass samt att förhålla sig till de konsekvenser sådana ansatser får för forskningspraktiken. Utöver denna vetenskapliga ambition finns en politisk ambition, som bland annat kommer till uttryck i försök att diskutera möjligheter till social förändring. Bokens disposition utgår från upplägget på kursen ”Gender, Race, and Class”. Samtliga kapitel i boken bygger på en dialog med exempel från företrädesvis amerikansk forskning och populärkultur och i vissa fall används också Chancers reflektioner som lärare i framställningen.

Boken innehåller fem huvudkapitel. I det första av dessa, introduktionskapitlet, redogör Chancer & Watkins för de teoretiska utgångspunkterna, i form av fyra centrala debatter och ett analysverktyg. Debatterna som introduceras är essentialism/socialkonstruktionism, universalism/kulturrelativism, reduktionism/komplexitet samt identitetspolitik/koalitions politik. Att erbjuda studenterna en orientering inom dessa debatter, blir för Chancer och Watkins en ingång till att diskutera genus, ras och klass. Analysverktyget som introduceras kallas ”Chancers A/B/C-analytiska system” och är ett sätt att åskådliggöra hur individer besitter flera positioner samtidigt och därför kan uppleva sig vara i maktposition och vara maktlösa samtidigt. Introduktionskapitlet innehåller även ett avsnitt om ”fördomarnas karaktär”, där Chancer och Watkins belyser hur olika teoretiska perspektiv har sökt förklara varför fördomar och diskriminering uppstår, men också vilken funktion dessa fenomen fyller i samhället. Här väver författarna samman biologiska, psykologiska och sociologiska perspektiv.

Följande tre kapitel fokuserar vart och ett, genus, ras och klass. Kapiteln har något olika ingångar, vilket redan kapitelrubrikerna indikerar. I kapitlet om genus förs en diskussion om hur genusfrågan har hanterats inom sociologin, antropologin och historietvetenskapen. I Chancer och Watkins framställning har sociologer i första hand ägnat sig åt att utmana essentialistiska förståelser av kön, antropologer har sökt spåra orsakerna till kvinnors underordning, medan historiker fokuserat feminismerna som social rörelse. Genomgången tydliggör hur frågor om ras och klass kommit att integreras i genusforskningen. Kapitlet om ras utgörs av en problematisering av rasbegrep-

pet, utifrån bland annat sociologerna Michael Omi och Howard Winants arbeten. Ett centralt resonemang i detta kapitel är antireduktionismen som märks i författarnas kritiska hållning till analyser som till exempel härleder ett visst socialt problem *endast* till konstruktioner av ras och därmed osynliggör andra möjliga förklaringsmodeller. I kapitlet om klass ligger tyngdpunkten på att framhålla klassfrågornas betydelse i USA. Diskussionen knyts sedan till en genomgång av Karl Marx, Max Webers och Pierre Bourdieus bidrag på området. Kapitlet rymmer också en kritik av att genus och ras ibland betraktas som funktioner av klassrelationer och att klass därmed tillskrivs en determinerande status.

I det avslutande kapitlet diskuteras bokens implikationer för de praktiska konsekvenserna som flerdimensionella analyser kan ha. När finns en poäng med att analysera samtidiga konstruktioner av genus, ras och klass? I vilka situationer kan det tvärtom finnas skäl att fokusera någon aspekt framför andra? Och hur kan forskaren analytiskt gå till väga för att begripliggöra både likheter och skillnader mellan genus-, ras- och klassrelationer? Bokens för- och efterord är författade av sociologen Clary Krekula. Dessa kortare kapitel knyter, bland annat med hjälp av statistiska illustrationer, bokens tematik till en svensk kontext.

Att disponera en bok utifrån vad som verkar ha varit ett väl fungerande kursupplägg är ett intressant grepp, som har potential att ge spännande infallsvinklar. I kapitlet om klass vävs undervisningen in på ett förtjänstfullt sätt, då Chancer låter studenternas något bristande engagemang vid dessa undervisningstillfällen fungera som en öppning till ämnet. I resterande kapitel saknas emellertid undervisningskopplingen, vilket gör att jag som läsare i vissa fall möter uppdelningar och definitioner som möjligen har en pedagogisk poäng, men som blir teoretiskt förenklade. Ett exempel på detta är kapitlet om genus som lokaliserar olika genusdiskussioner till olika forskningstraditioner. Med tanke på genusfrågans tvärvetenskapliga karaktär, riskerar disciplinuppdelningen att bli missvisande eftersom den indikerar att det finns en konsensus kring ämnet inom en viss disciplin och att skillnaderna går att finna mellan discipliner. Struktureringen utifrån forskningstraditioner gör också att genusteoretiska ansatser som tillhör en annan disciplin än sociologi, antropologi och historia faller mellan stolarna. Särskilt saknar jag en mer utvecklad diskussion om den postmoderna problematiseringen av kön/genus-distinktionen, som blivit allt mer framträdande i sociologin.

Mitt generella intryck av boken är att den utgör ett mycket ambitiöst och engagerat projekt. Den förenar nyare perspektiv med den klassiska sociologin och väver däremellan in populärvetenskapliga illustrationer och undervisningsbetraktelser. Den lyfter också frågor om den flerdimensionella analysens följder på ett sätt som kan bidra till reflektion och inspiration både hos forskare och studenter. Bokens tydliga fokusering på den amerikanska kontexten med sina specifika exempel, väcker emellertid frågor kring bokens användbarhet i ett svenskt undervisningssammanhang. En koppling mellan de två kontexterna upprättas visserligen i för- och efterordet, men i denna diskussion är strukturerad utifrån en annan analysnivå och terminologi än boken i övrigt. Något som förblir oklart för mig är också hur författarna ontologiskt förhåller

sig till det de undersöker: Är genus, ras och klass kategorier? Positioner? Identiteter? Dimensioner av det sociala? Möjligen hade dessa oklarheter kunnat tydliggöras med en mer explicit förankring i feministisk intersektionalitetsforskning. Mina invändningar begränsar emellertid inte bokens förtjänstfulla framhållande av genus- ras- och klassfrågornas fortsatta relevans inom sociologin – inte som isolerade, utan som integrerade frågor.

Malinda Andersson, Sociologiska institutionen, Uppsala universitet

Jørgen Elm Larsen & Nils Mortensen (red.), *Udenfor eller indenfor: Sociale marginaliseringsprocessers mangfoldighed*. Köpenhamn: Hans Reitzel, 2009

År 2006 vann den borgerliga alliansen valet med sin slogan "Minska utanförskapet!" medan socialdemokraterna förlorade med sin slogan "Alla ska med!". Sedan dess kan ordet "utanförskap" knappast nämnas förrän associationerna går till moderaterna och alliansen. Till och med socialdemokraterna använder nu ymnigt begreppet "utanförskap" i sina politiska utspel, trots att deras ledord sedan gammalt är "alla". Egentligen handlar det emellertid om samma sak; varje medborgare i det svenska samhället ska kunna räknas som en fullvärdig medborgare med privat autonomi och möjlighet att upprätthålla de rättigheter och skyldigheter som tillskrivs medborgarskapet. De frågor man politiskt tvistar om har istället blivit hur man ska definiera "utanförskapet" och hur många som kan påstås tillhöra detta samt vilka åtgärder som måste till för att förhindra dess fortbestånd.

Det politiska intresset för "utanförskapet" aktualiserades dock redan under 1990-talets början inom EU då kommissionen blev allt mer uppmärksam på arbetslöshetsproblemet i Europa framhåller Jørgen Elm Larsen och Nils Mortensen, redaktörer för boken *Udenfor eller indenfor: Sociale marginaliseringsprocessers mangfoldighed*. Arbetslösheten, hemlösheten och invandrarfrågan blev centrala ämnen i diskussionen om samhällets sammanhållning och Europas framtida välfärd. Arbetsmarknaden utnämndes till samhällets viktigaste sektor, ekonomiskt såväl som socialt. Stora gränsöverskridande forskningsprojekt igångsattes med marginalisering, utstötning, exklusion och inklusion, integration och segregation som ledord. – I detta bredare perspektiv ter sig inte Reinfeldts tal om "utanförskap" som något nydanande och eget, utan snarast som ett eko i en sedan länge pågående debatt.

Inom sociologin är emellertid detta tal om "utanförskap" och marginalisering inte något nytt. Det känns igen från 1930-talets chicagoskola och från begrepp som stämplingsteori, stigma och outsiders samt från 1960- och 70-talens avvikande-sociologi associerad till namn som Becker, Goffman och Elias. Men då var inte studiet av "samhällets utsatta" centralt finansierad main-stream forskning utan snarare ett uttryck för samhällsprotest och lojalitet. Även inom välfärdsforskningen sågs arbetslös-

het, sjukdom och fattigdom som uttryck för ojämlikhet.

Med 1990-talet sker dock en avgörande diskursförändring hävdar Larsen och Mortensen. Ett perspektivskifte sker från att se i termer av ”*uppifrån och ner*” till att se i termer av ”*inne-ute*”. Det betyder att sociala problem inte längre uppfattas som ett resultat av maktskillnader mellan klasser eller socialgrupper utan som i första hand ett resultat av pågående utanförskapstendenser. Därmed förändras också synen på sociala problem, hävdar författarna, från att ha betraktats som strukturella företeelser till att betecknas som mer individuella och kräva ett större personligt ansvar för att bli lösta.

I boken *Udenfor eller indenfor* ges ett annat perspektiv på marginalisering och ”utanförskap”. För det första betonas komplexiteten och mångfalden hos fenomenet genom att en lång rad empiriska exempel analyseras och uppenbarar olika typer av verk samma processer. Marginalisering är knappast något som enbart återfinns på arbetsmarknaden utan försiggår i en mängd olika sammanhang som i skolan, rättssystemet, daghemmet, på internet osv. För det andra visar studierna också på att det inte går att hemfalla åt enkla ”vi-dom” analyser utan större teoretisk kändedom inom området krävs. I detta sammanhang introduceras Niklas Luhmanns teoretiska innebörd av marginaliseringsprocessen och den tillskrivs en central ställning i boken.

Det mångfasetterade blir uppenbart med Luhmanns sätt att se på samhällets differentiering. Det handlar inte bara om skillnader beroende på olika funktionssystem och deras tilltagande mångfald utan också om klassmässig uppdelning och hierarkier förutom motsättningar och konflikter grundade i samhällsgruppers intressen och värderingar. Olikhet och splittring dominerar sålunda bilden, men vad är det då som håller samman detta fragmenterade och pluralistiska samhälle? Det svar som här ges är att den sociala tilliten torde vara mekanismen för sammanhållningen i det moderna samhället. Det avser både tilliten till andra människor, som vi dagligen möter men inte känner, och tilliten till samhällets institutioner och dess funktionssätt. Den sociala tilliten skulle alltså vara det moderna samhällets integrationsmekanism. Inom ramen för Luhmanns tänkesätt görs en distinktion mellan mer övergripande marginaliseringsprocesser i samhället som helhet å ena sidan och mer avgränsade processer å andra sidan. Begreppsparet differentiering – integration reserveras för den övergripande nivån medan den binära beteckningen exklusion – inklusion förbehålls marginaliseringsprocesserna på person- och gruppnivå. Det betyder att dagens tal om etnisk integrering i Luhmanns teori är att hänföra till samhällets exklusions- och inklusionsprocesser. Med denna beteckning hålls dörrarna öppna, hävdar Mortensen, för ett mer nyanserat utforskande av immigranternas och andras livsvillkor och mindre tyngt av forskarnas för-föreställningar. Det blir också uppenbart att det inte alltid råder en skarp skiljelinje mellan inklusion och exklusion. Ett exempel på detta är institutionaliseringen av människor som skett i olika tider. Den kan inte bara förstås som samhällelig exklusion utan också som samhällelig inklusion. När en institutionalisering sker exkluderas klienter från det ”normala” samhället men samtidigt inkluderas de i vad Luhmann betecknar som ”samhällets exkluderande område”.

Boken *Udenfor eller indenfor* innehåller dock långt mer än Luhmanns teori. Den är fylld av empiriska exempel som analyseras med hjälp av olika teorier och begrepp.

Margaretha Järvinens avsnitt "Mellan patologi och frihed – perspektiver på marginalisering" är en intressant sociologisk diskussion om ambivalensen i betraktandet av den hemlöse – är hemlöshet uttryck för något sjukt eller frigörande? En originell undersökning och operationalisering görs av Elm Larsen i "Marginalisering og levekår" där andelen exkluderade, inkluderade och grupper däremellan räknas i det danska samhället perioden 1976-2000. Med den valda mätmetoden visar det sig att inklusionen har tilltagit och exklusionen minskat under denna tid. Detta aktualiserar ett annat tema i boken nämligen marginaliseringsprocessernas beroende av rum, tid och samhällsvärderingar. Här görs till exempel en analys av kriminellas exkludering och inkludering i samhället över flera decennier. Dynamiken i boken accentueras vidare med studier av etnisk stigmatisering och olika sätt att hantera outsideridentitet bland danska immigranter.

Här demonstreras marginaliseringsbegreppets aktualitet inte bara för socialpsykologin utan också för den politiska sociologin. Exploateringen och sammanhållningens former i ett fragmenterat och individualiserat samhälle problematiseras. Men samtidigt blir innehållet som i så många andra antologier relativt uppstyckat trots att det gör anspråk på att uppnå ett helhetsmässigt perspektiv. Samtidigt är en sammanställning som denna välbetänkt då själva formen ifrågasätter den "stuprörsforskning" som finns inom det här området med specialister på immigranter, hemlösa, arbetslösa kriminella, barn, äldre, funktionshindrade respektive andra befolkningsgrupper.

Eva Sandstedt, IBF samt Sociologiska institutionen, Uppsala universitet

Adrian Johnston, Badiou, Žižek, and Political Transformations: The Cadence of Change. Evanston: Northwestern University Press, 2009

Alain Badiou och Slavoj Žižek har i sina respektive verk motsatt sig varje antydning om den nuvarande kapitalistiska samhällsordning såsom den enda tänkbara samhällsordningen. De har uttryckt att vi måste motstå denna frestelse och hålla den politiska fantasin öppen genom att utmana den rådande bilden av den globala senkapitalismens orubblighet – och detta utan att sjunka ned i vulgärmarxismens ekonomiska determinism.

Den amerikanske filosofen, psykoanalytikern och samhällstänkaren Adrian Johnston har mot bakgrund av detta skrivit en bok som undersöker de teoretiska fundamenten för Badiou och Žižeks förespråkande av motståndets möjlighet. Johnston diskuterar utifrån Badiou och Žižeks respektive verk en viktig fråga: Hur uppstår politisk förändring? Johnston formar en bild av dessa tänkares syn på politiska förändringars inherenta konstitution, deras plötsliga framträdande ur den förgivettagna sociala ordningen och hur de upprepas, hur de fördröjs eller går förlorade. Dessutom belyses de två tänkarnas ideologikritiska hållning och deras syn på subjektet. Syftet med boken är att visa hur Badiou och Žižek genom sina analyser av dagens politiska situation och sina teoretiska kontemplerationer, på olika men delvis förenade sätt, be-

handlar frågan om hur radikala förändringar i den givna verkligheten alls är möjliga.

Hos Badiou är det Nya i en situation något som framträder immanent ur den specifika situationen. Johnston beskriver hur den radikala förändringen – hos Badiou benämnd *händelsen* – utgör en abrupt framträdande diskontinuitet i den rådande sociohistoriska kontexten. Badiou talar även om händelsens *plats*, vilken beskrivs som dess nödvändiga, men inte tillräckliga villkor. Platsen bär på element icke erkända, men som beroende på platsens möjlighet att självreflexivt ge uttryck för sig själv i den rådande ordningen kan framträda som en händelse. Här formar Badiou ett specifikt ideologibegrepp: den statiska ideologin. Denna kan antingen få små modifieringar att framstå som det Nya (t.ex. den senkapitalistiska ideologins framhävande av systemets ständiga revolutioner, vilka dock inte bidrar till annat än att bevara status quo) eller få de platser som hårbärgerar potentiella händelser att te sig som obetydliga förändringar i systemets funktioner. Förekomsten av rupturer visar dock att den rådande regimen aldrig är helt internt solid. Det finns således ett möjligt handlingsutrymme i denna marginal av oberäknelighet.

Johnston beskriver att händelsen enligt Badiou måste ske två gånger. För att händelsen skall kunna förbli en händelse, och inte försvinna, krävs att någon erkänner den såsom en händelse och bevarar en trohet gentemot den. För Badiou krävs det aktörer som bär händelsens arv tillbaka in i framtiden, som upprätthåller rupturen i ordningen och tvingar fram det Nya. Johnston poängterar dock att Badiou endast talar om ett tvingande *post hoc*. Händelsen framstår fortfarande som en mirakulöst framträdande tilldragelse, där subjekten först retrospektivt konceptualiserar och drar konsekvenserna av händelsen.

Ifråga om Žižek diskuterar Johnston den sedvanliga kritiken mot Žižeks pendlande mellan freudiansk-lacansk metapsykologi och analyser av kulturella och politiska fenomen; Žižek anses ofta ignorera klyftan mellan det individuella och det sociala, mellan den libidinala och den politiska ekonomin. Men vad som då misskänns är att det ur ett lacanskt perspektiv inte finns någon grundläggande erfarenhet av ett individuellt själv som först därefter reifieras av den sociosymboliska ordningen. Subjektet framträder först *genom* denna symbolisering och existerar endast *som om* det hade en fixerad, oberoende realitet. På analogt vis existerar den store Andre (samhället, potentaten, staten, makten) endast såsom en självuppfyllande profetia. Det som Johnston här lyfter fram hos Žižek är enligt min mening sociologiskt sett av stor vikt för förståelsen av relationen mellan ett ”affektivt” subjekt och den institutionella ordningen – och för en genuin ideologikritisk teori. Exempelvis belyser Žižek senkapitalismens framgångsrika framställande av sig själv såsom socioekonomiskt oundviklig genom att fokusera på kapitalismens artificiella produktion av ett ständigt överflöd av begär, tillsammans med Lacans tes att det föreligger en grundläggande brist i det mänskliga begärets centrum. För Žižek är denna ”brist” en drivkraft till förändring, en dysfunktionalitet inherent i de transformativa krafter som verkar i det politiska. Dysfunktionaliteten skall inte tolkas fatalistiskt som om vårt begärs omätthet gör att vi är tvingade till att acceptera den rådande ordningen ständiga produktion av möjligheter till njutning som det enda som kan fylla vår subjektivitets begärande tomhet. Denna

uppfattning måste undvikas eftersom den endast leder till ett ständigt uppskjutande av en genuin politisk handling. För Žižek innebär en dylik genuin politisk handling – benämnd *akt* – en förändring av själva konceptualiseringen av vad som anses möjligt eller omöjligt.

Det är enligt Johnston problematiskt att både Badiou och Žižek tenderar att på förhand utmåla en nedslående bild av vilka möjligheter till förändring som föreligger. Han ser en risk att teorierna kan leda till ett ständigt uppskjutande av ett engagemang att tvinga fram förändringar. Men samtidigt, i det opportunistiska framhållandet av faran för isolering i ett intellektualitetens elfenbenstorn riskerar vi emellertid att glömma bort att varje revolution kräver sin revolutionära teori.

I Johnstons eget bidrag menar denne att ett metodiskt och drastiskt skärskådande av konkreta samhällsproblem är nödvändigt. Vi måste dock förutsätta att varje akt eller händelse har en förhistoria och att i stället för att defensivt vänta på att systemets sprickor skall visa sig i ljuset av den radikala förändringens mirakel, menar Johnston att vi som tänkare i stället borde visa oss mer offensiva och kämpa för att destabilisera ”the seemingly stable through the minimal-yet-massive powers of thought” (s. 80).

Avslutningsvis ter det sig lämpligt att minnas Žižeks ord om att det i en revolution inte handlar så mycket om att människor syftar till att realisera sina emancipatoriska drömmar, utan desto mer om att dessa människor måste rekonstruera själva sättet att drömma. Oavsett om radikal förändring uppstår *ex nihilo* eller ej, kräver den alltid ett radikalt tänkande, oavsett om det gäller såsom konstitutiv förutsättning eller retrospektiv affirmation. Det kan inte förnekas att Johnstons bok i sin diskussion av två av vår samtids enligt min mening viktigaste samhällskritiker går en lång väg för att visa på andra sätt att drömma, på andra sätt att tänka det radikalt annorlunda.

Lennart E. H. Räterlinck, Sociologiska institutionen, Uppsala universitet

Anna Olofsson & Susanna Öhman (red.), *Risker i det moderna samhället: Samhällsvetenskapliga perspektiv*. Lund: Studentlitteratur, 2009

Forskargruppen *Kris och risk i det heterogena samhället* (KRIHS) vid Mittuniversitet har sammanställt en läsvärd volym, med en lätt missvisande titel. Boken handlar främst om risk i relation till *heterogenitet*, och framställningen är inte begränsad till samhällsvetenskapliga perspektiv. Dessutom presenteras KRIHS egen forskning kring hur olika grupper i vårt heterogena samhälle förhåller sig till risk.

De första sju kapitlen vill ge en introduktion till befintlig riskforskning, och som sådan torde boken fungera alldeles utmärkt och utgöra ett välkommet svenskspråkigt tillskott. Målgruppen är främst högskolestuderande inom sociologi, socialpsykologi och psykologi, samt praktiker inom krisberedskap och riskhantering. I inledningskapitlet presenteras riskbegreppet och kortfattat riskforskningens olika inriktningar. Där slås också fast att eftersom samhället karakteriseras av en ökad *faktisk* heterogenitet, och att vi blir allt mer medvetna om denna, måste det få konsekvenser för både

riskforskning, riskhantering och riskkommunikation. Detta budskap genomsyrar sedan hela boken, även de mer teoretiskt hållna delarna.

I kapitel 2 behandlar Anna Olofsson forskningen kring individ och risk. Det är den i huvudsak psykologiska och individcentrerade riskperceptionsforskningen som står i fokus, och hur den utvecklats under trettio år. Sedan följer ett kapitel där Olofsson diskuterar olika aspekter av riskkommunikation. Så långt är framställningen mycket pedagogisk, med väl valda exempel som tar läsaren i hand. I kapitel 4 introducerar Erika Wall det kulturteoretiska perspektivet på risk. Med tanke på att vi här tar flera kliv upp på abstraktionsstegen, inte minst då Mary Douglas komplexa modell av olika kulturtyper introduceras, hade perspektivet gärna kunnat beredas mer utrymme. Möjligen borde det också bytt plats med efterföljande kapitel, där Susanna Öhman via den klassiska sociologins intresse för industrialismens omvandlingar elegant introducerar nutida analyser av eventuellt nästkommande samhällsform: risksamhället. Tonvikten ligger först på Beck och Giddens, men även de bidrag som lämnats av Lash, Lupton och Wynne m.fl. ges utrymme. Den som inte är van att tänka i termer av aktör och struktur, eller kanske är obekant/obekväm med socialkonstruktivismen, får här en liten grundkurs i sociologi.

Att skriva lättfattligt om systemteori är en utmaning, men i kapitlet som behandlar detta väljer Jörgen Sparf klokt nog att fokusera de Luhmannska bidrag som är verkligt "riskrelevanta", t.ex. att *kontingens* (ovisshet inför framtiden) är något som måste hanteras inom varje socialt system och som därmed binder samman olika system med varandra. Sparf står även för nästkommande kapitel, som presenterar forskning kring organisatoriska aspekter av samhällslig riskhantering. Governmentality-begreppet står i fokus, här definierat som "vår mentala inställning till styrning och ledning, dvs. hur vi tänker om det". Jag skulle visserligen vända på det och säga att det snarare handlar om styrning av (eller genom) vårt sätt att tänka, men det är en randanmärkning till ett kapitel som på ett förtjänstfullt sätt också behandlar den ökade mängden riskhantering i samhället, liksom de olika maktaspekter som kan läggas på denna.

Bokens fyra empiriska kapitel behandlar var sin s.k. *heterogenitetsgrund*, alltså faktorer som bidrar till att individer och grupper skiljer sig åt i sin relation till risk. De som behandlas är i tur och ordning etnicitet, ålder, funktionshinder och sexualitet. Det empiriska underlaget kommer i huvudsak från enkätundersökningen Samhälle och Värderingar (SoV) 2005. Resultaten visar bl.a. att personer med utländsk bakgrund upplever risker som mer hotfulla än vad majoritetsbefolkningen gör, att funktionshindrade är mer riskutsatta än majoriteten som en följd av marginalisering och färre resurser att hantera risk utifrån, att homo- och bisexuella upplever ett starkt utanförskap och även de har jämförelsevis färre resurser att disponera, samt att ungdomar uppfattar risker som mindre allvarliga än andra åldersgrupper. Ålder är en svår-fångad heterogenitetsgrund, där resultaten kan tolkas tämligen olika utifrån ett livsfas- respektive ett generationsperspektiv. Wall illustrerar detta på ett förtjänstfullt sätt.

Sammantaget är kanske inte de empiriska resultat som presenteras i boken särskilt överraskande i sig, och man kunde förstås önska sig mer kvalitativt material som kom-

plement. Men författarna lyfter sina respektive kapitel med hjälp av befintlig forskning, och det empiriska bidraget knyts väl ihop med bokens tidigare delar. Särkilt välskrivet finner jag Öhmans kapitel om sexualitet, där hon tecknar en ganska nedslående bild av utsatthet i det alltjämt heteronormativa samhället.

I avslutningskapitlet analyserar redaktörerna risksamhällets heterogena karaktär utifrån samhällsvetenskaplig teori. Ojämlighetens strukturella dimensioner understryks, liksom det faktum att olika heterogenitetsgrunder ofta sammanfaller och kräver en intersektionell riskförståelse. Just *riskförståelse* är också det begrepp författarna vill föreslå som alternativ till *riskperception*, eftersom det tydligare framhäver att risker alltid uppfattas och hanteras i ett socialt sammanhang.

Erik Löfmarck, Baltic and East European Graduate School, Södertörns Högskola